

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Kuteybe, *Te'vilü muhtelifi'l-hadîs*, Beyrut 1393/1972, s. 72-73; a.mlf., *el-Ma'ârif* (Uk-kâş), s. 623; Nevbahtî, *Fıraqu's-Şî'a*, Necef 1959, s. 59-60; Es'arî, *Ma'kâlât* (Ritter), s. 9-10; İbn Abdürabbih, *el-İk'dü'l-ferid*, I, 267; Ebü Halef el-Kummî, *Kitâbü'l-Ma'kâlât*, Tahran 1964, s. 46-47, 66; Bağdâdî, *Uşûlü'd-din*, s. 331; a.mlf., *el-Farq* (Kevserî), s. 138, 149; a.mlf., *Mezhepler Arasındaki Farklar* (trc. E. Ruhi Fiğlalî), İstanbul 1979, s. 202, 223, 224; İbn Hazm, *el-Faşl*, IV, 185; İsferyânî, *et-Tebsîr* (Kevserî), s. 70; İbn Ebü Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 33; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 178-179; a.e., Âtîf Efendi Ktp., nr. 1373, vr. 75^a; Neşvân el-Himyerî, *el-Hürû'l-în* (nrş. Kemâl Mustafa), Kahire 1948, s. 169; İbnü'l-Cevzî, *Telbisü' iblîs*, Kahire 1966, s. 95; Abdullah b. Hasan el-İrâkî, *el-Fıraqu'l-müfterika beyne ehli'z-zeyğ ve'z-zendeķa* (nrş. Yaşar Kutluay), Ankara 1961, s. 41; a.mlf., *Sapıklarla Dinsizlerin Çeşitli Mezhepleri* (trc. Yaşar Kutluay), Ankara 1962, s. 38; Cürçânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, II, 484; Kalhâtî, *el-Keşf ve'l-beyân*, British Museum, Or., nr. 2606, vr. 222^b; Ebü Amr el-Keşşî, *Ricâlü'l-Keşşî*, Kerbelâ 1963, s. 256; Şeybî, *eş-Şıla*, II, 139-141; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-fel-seft fi'l-İslâm*, Kahire 1977, II, 87-93; Abdullah Sellâm es-Sâmerrâî, *el-Gülûb ve'l-fıraqu'l-Gâliyye fi'l-hadâretü'l-İslâmiyye*, Bağdad 1982, s. 97-99; B. Lewis, *The Assassins*, London 1985, s. 128; I. Friedlaender, "The Heterodoxies of the Shiites in the Presentation of Ibn Hazm", *JAOS*, XXVIII (1907), s. 34, 62-63; XXIX (1909), s. 89, 90, 92-96; W. M. Watt, "Shiism Under the Umayyads", *JRAS* (1960), s. 168; Claude Cahen, "Points de vue sur la revolution 'Ab-bâside", *RH*, CCVII (1963), s. 315; W. F. Tucker, "Abû Mansur el-İjli and the Mansuriyya: a Study in Medieval Terrorism", *Isl.*, LIV (1977), s. 66-76; a.mlf., "Ebü Mansür el-İclî ve Mansuriyye" (trc. E. Ruhi Fiğlalî), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, sy. 5, Ankara 1982, s. 217-229.



ETHEM RUHI FIĞLALI

EBÜ MANSÜR es-SEÂLİBÎ

(bk. SEÂLİBÎ, Ebü Mansûr).

EBÜ MA'ŞER el-BELHÎ

(Abu Meşer el-Belhî)

Ebü Ma'şer Ca'fer b. Muhammed
b. Ömer el-Belhî
(ö. 272/886)

IX. yüzyılın
önde gelen müslüman astronom
ve astrologlarından.

20 Safer 171 (10 Ağustos 787) tarihinde Belh'te doğdu ve ilk öğrenimini burada yaptı. Muhtemelen Me'mûn döneminde (813-833) Bağdat'a giderek kırk yedi yaşına kadar hadis ilmiyle meşgul oldu. Klasik kaynakların bildirdiğine göre akli ilimlerle uğraşanları eleştiren, bu arada filozof Ya'kûb b. İshak el-Kindî'nin

nin aleyhinde bulunan ve halkı da bu yönde kışkırtan Ebü Ma'şer, Kindî'nin zekice hazırladığı bir plan sonucunda matematikle ilgilenmeye başlamış, sonra da kendisini şöhrete kavuşturan astronomi ve astrolojiye merak sarmış, böylece Kindî onun eleştirilerine hedef olmaktan kurtulmuştur (İbnü'n-Nedîm, s. 386). Başka bir rivayete göre ise hacca gitmek üzere Horasan'dan ayrılan Ebü Ma'şer, Bağdat'ın yakınındaki Kerker'de Ali b. Yahyâ el-Müneccim'in kütüphanesini görünce astronomiye merak sarmış ve hacca gitmekten vazgeçerek Abbâsî Halifesi Mu'temid-Alellah'ın kardeşi ve ikinci veliahdı Muvaffak'ın hizmetine girmiş, sonunda çağının en büyük astronomi ve astroloji âlimi olmuştur.

Latin dünyasının Albulmasar ve Bizanslılar'ın Apomasar adıyla tanıdıkları Ebü Ma'şer, Kindî'den başka Sind b. Ali ile Bettânî gibi o dönemin ünlü bilgin ve astronomları ile de yakın ilişki içindeydi. Hatta Sind b. Ali *el-Medhalû'l-kebîr* adlı eserini ona armağan olarak verdiği halde Ebü Ma'şer'in bunu kendisine mal ettiği yolunda bazı görüşler mevcuttur. İddiaya göre kırk yedi yaşından sonra astronomi öğrenen bir kimsenin bu hacimde ve böylesine önemli bir eser yazması kolay bir iş değildir (İbnü'l-Kiftî, s.

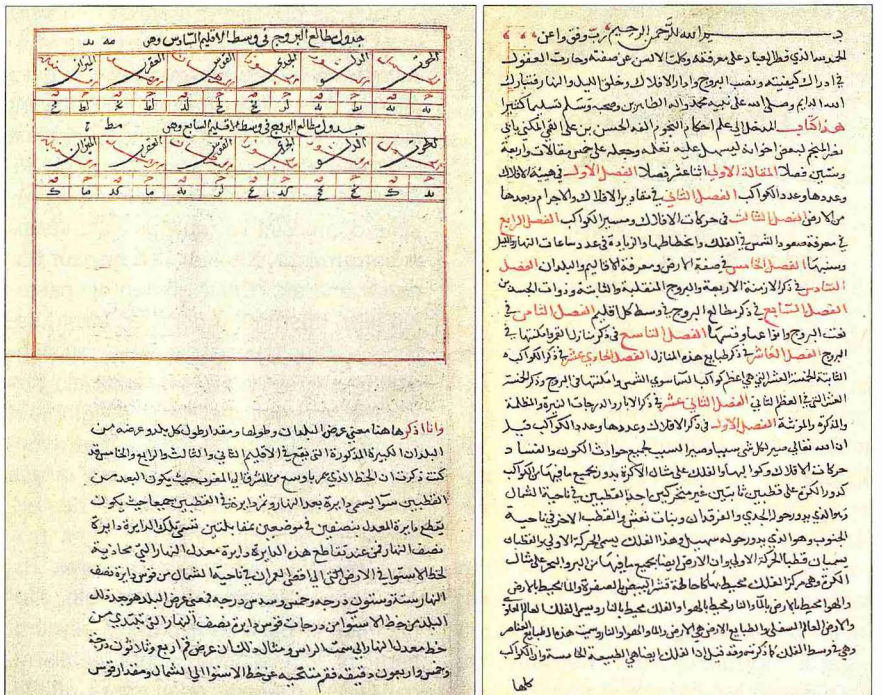
107-108; ayrıca aş. bk.). Bazı kaynaklar onu astronomi ve astroloji alanında İslâm milletlerinin en âlimi, ayrıca İran'ın ve diğer milletlerin tarihini en iyi bilen biri olarak niteliyorsa da Ebü Ma'şer siyasi tarihten çok kültür tarihiyle ilgilenmiştir.

İlk ve Ortaçağ bilim ve düşüncesinde hâkim olan genel anlayışa göre ay üstü âlemi her bakımdan ay altı âlemini sürekli olarak etkilemektedir. Bu ilkeden hareket eden Ebü Ma'şer, astronominin müsbet verilerine dayanarak astrolojiyi temellendirmeye çalışmıştır. Ona göre zamanı belirleyen ve mevsimlerin meydana gelmesini sağlayan yıldızlar elbette ki her şahsın ahlâk, karakter ve psikolojik yapısı üzerinde de etkili olacaktır (*el-Medhalû'l-kebîr*, s. 33). Onun eserleri, Ortaçağ'dan modern çağına başlarına kadar astrolojiye inanan veya inanmayan herkes için başlıca kaynak olmuştur.

Saralı olduğu ve dolunay zamanında sarasının tuttuğu rivayet edilen Ebü Ma'şer 28 Ramazan 272'de (8 Mart 886) 100 yaşlarında Vâsî'ta öldü.

Eserleri. Ebü Ma'şer'in kaleme aldığı eserlerin listesi İbnü'n-Nedîm ve İbnü'l-Kiftî tarafından zikredilmekte, bunlardan birincisinde otuz beş, ikincisinde otuz sekiz eser ismi yer almaktadır. Ba-

Ebü Ma'şer el-Belhî'nin *el-Medhalû'l-kebîr* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 1. 93)



zı kimseler, onun geç yaşlarda astronomi ve astrolojiyle ilgilenmeye başlamasını sebep göstererek o yaştan sonra bu kadar çok ve mükemmel eser vermenin mümkün olmadığını, dolayısıyla eserlerinden bir kısmının intihal olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bugün modern araştırmalar da bu iddiada gerçek payı bulunduğunu kabul etmektedir (eserlerin bir listesi ve bugüne ulaşanların yazma nüshaları için bk. Sezgin, VII, 141-151). 1. *el-Medḥalü'l-kebîr ilâ 'ilmi aḥkâmi'n-nücûm*. Birçok nüshası bulunan eser sekiz "makale" halinde düzenlenmiştir. Bu makalelerde sırasıyla astrolojinin filozofik ve tarihî gerekçesi, sabit yıldızlarla burçların sayıları ve özellikleri, yedi gezegenin ve bilhassa güneşle ayın yeryüzüne olan etkileri, gezegenlerin astrolojik karakterleri ve burçlarla gökyüzünün diğer kısımlarına olan tesirleri, burçların birbirleriyle ve insanlarla olan ilişkileri, burçlarla iklimler arasındaki münasebet, gezegenlerin güçleri ve aralarındaki bağıntılar, astrolojiyle ilgili temel tarihî bilgiler konu edilmiştir. Johannes Hispalensis 1133 yılında kitabın tamamını, Hermannus Secundus ise 1140'ta eseri özet halinde Latince'ye çevirdiler. Bu ikinci çeviri 1485-1515 yılları arasında yedi defa basıldı. Kitap ayrıca XIII. yüzyılda İbrânice'ye, XIV. yüzyılda Almanca ve İngilizce'ye çevrildi. Bu eserin hıristiyan dünyasında büyük bir etki yaptığı bilinmektedir. Kitapta yer alan astrolojinin ana hatlarının gelgit olayının bir açıklamasını içerdiği ve Ortaçağ Avrupası'nın denizlerin alçalıp yükselmesi kanunlarını bu eserden öğrendiği kabul edilmektedir. Ancak bu açıklamalarda gözlemlere dayanan gerçek bilgilerin yanında garip yorumlar da bulunmaktadır. Fuat Sezgin, eserin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasını (Cârullah Efendi, nr. 1508) tıpkıbasım olarak yayımlamıştır (Frankfurt 1405/1985). 2. *el-Medḥalü's-şagîr (Kitâbü Muḥtaşari'l-Medḥal)*. *el-Medḥalü'l-kebîr*'den sonra yazılan ve XII. yüzyılda Latince'ye çevrilen eser yedi fasıl üzerine tertip edilmiştir. Bunlar burçların mahiyeti ve işaretleri, gezegenlerin tek başlarına ve güneşe nisbetle konumları, gezegenlerin yirmi beş konumu, gezegenlerin güçleri ve iyilikleri, gezegenlerin karakterleri ve işaretleri, talih, gezegenlerin yükselişleri hakkındadır. 3. *Kitâbü'l-Kırânât (Kitâbü'l-Milel ve'd-düvel)*. Sekiz makale halinde düzenlenmiş olup 869 veya 883'ten sonra yazıldığı sanılmaktadır. İbnü'n-Nedîm, bu çalışmanın İbnü'l-Bâzyâr için kaleme

alındığını belirtir. Eser Johannes Hispalensis tarafından Latince'ye çevrilmiş ve 1489'da Augsburg'da, 1515'te de Venedik'te basılmıştır. 4. *Kitâbü Teḥâvîli sini'l-'âlem (Kitâbü'n-Nükât)*. Önceki kitabın özeti olan eser, ay veya gün olarak bir yılın astrolojik karakteriyle ilgili kısa bir çalışmadır. Johannes Hispalensis tarafından Latince'ye çevrilerek Augsburg'da 1488, 1489 ve 1495; Venedik'te 1488 ve 1506 yıllarında yayımlanmıştır. 5. *Kitâbü Teḥâvîli sini'l-mevâlid*. Dokuz makeden oluşan eseri, Sicizî *el-Câmî'u's-Şâhî* adlı çalışmasında özetlemiş ve bu özet Farsça'ya tercüme edilmiştir. Orijinal Arapça'sı Grekçe'ye de çevrilen kitabın ilk beş makalesi Grekçe'den Latince'ye tercüme edilmiş ve 1559'da Baseld'e yayımlanmıştır. 6. *Kitâbü Aşli'l-uşûl*. Bu eser Ebü'l-Anbes es-Saymerî'ye (ö. 899 [?]) atfedilmektedir. Yazma nüshaların birçoğunda (meselâ Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 829; British Museum, Or. 3540) Saymerî'nin eseri olarak gösterilmekte, fakat Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki risâlenin (Hamidiye, nr. 824), Ebü Ma'şer tarafından yazıldığı bilinen *el-Aşl fî 'ilmi'n-nücûm* ve *Sirrü'l-esrâr* başlıklarını taşıması risâlenin ona ait olduğu hususunda şüphe uyandırmaktadır. Eser birçok tanınmış âlimden aktarılan geniş bilgileri içerir, özellikle ikinci kısmı daha değerlidir. 7. *Kitâbü'l-Mevâlidî's-şagîr*. İbnü'n-Nedîm'in iki makale ve on üç fasıldan oluştuğunu bildirmesi sebebiyle *Kitâbü Aḥkâmi'l-mevâlid* ile aynı eser olmadığı anlaşılmaktadır. Eser, Ebü Ma'şer el-Felekî olarak tanımlanan bir Yunan filozofuna ait *Kitâbü'l-Muḥaḥkaki'l-müdekkik el-Yûnanî el-feylosûf eş-Şehîr bi-Ebî Ma'şer el-Felekî* ile benzerlik gösterir. Bu dikkat çekici çalışma Kahire'de birçok defa basılmış ve J. M. Faddegon eser hakkında kısa bir tanıtma yazmıştır ("Notice sur un petit traité d'astrologie attribué à Albumasar [Abu Ma'sar]", *JA*, sy. 213 [1928], s. 150-158). Kitabın ilk dört fasıl değişik zamanlara ait büyü ve astroloji, sonraki beş fasıl Pisagor (Pythagoras) ve Petosiris'e atfedilen çeşitli tahminler, son dört fasıl da doğumlar hakkındadır; 12. fasıl erkeklerle, 13. fasıl kadınlarla ilgilidir. Brockelmann eseri *Kitâbü Mevâlidî'r-ricâl ve'n-nisâ'* adıyla vermektedir. Ona göre yirmi dört kısımdan oluşan eserin yarısı erkeklerle, yarısı da kadınlara ayrılmıştır. 8. *Müzâkerâtü Ebî Ma'şer fî esrârî 'ilmi'n-nücûm*. Kitapta Ebü Ma'şer'in astroloji sırlarıyla ilgili görüşleri yer alır. Eseri bizzat Ebü Ma'

şer değil öğrencisi Ebü Saîd Şâzân kaleme almıştır. Kitap, IX. yüzyılda Bağdat'ta revaçta olan uygulamalı astroloji hakkında geçerli bilgiler vermekte ve bu sebeple sık sık dönemin müslüman tarihçilerini zikretmektedir (D. M. Dunlop, "The Mudhâkarât fî ilm an-Nujûm", *Iran and Islam*, ed. C. E. Bosworth [Edinburg 1971], s. 229-246). 9. *Kitâbü's-Sihâm*. Bu eser, insanlar tarafından kullanılan eşyaya hükmettiğine inanılan özel talihlere dairdir. *Liber Albumazar de duodecim domibus astrorum* adlı eser bu kitabın Latince çevirisi gibi görünür; *De partibus et eorum causis*'deki hiç değilse ilk risâlenin de bu eserden çevrilmiş olması mümkündür. 10. *Kitâbü İşbâti 'ilmi'n-nücûm*. *el-Medḥalü'l-kebîr*'de bulunan Harrânîler'e ait teorileri ayrıntılı biçimde açıklayan bu çalışma, muhtemelen Ebü's-Sakr el-Kabîsî'nin, *el-Medḥal ilâ şnâ'ati aḥkâmi'n-nücûm*'un giriş kısmında zikrettiği Ali b. İsa el-Harrânî'nin *Risâle fi ibtâli şnâ'ati aḥkâmi'n-nücûm*'una nazîre olarak yazılmıştır. 11. *Kitâbü'l-Ülûf*. Ebü Ma'şer'in en önemli çalışmalarından birini teşkil eden bu eser kayıp olmakla birlikte Ebü Saîd es-Sicizî tarafından yapılmış bir özeti mevcuttur. Bazı kaynaklarda *Kitâbü'l-Ülûf fî büyüti'l-'ibâdât* ve *Kitâbü'l-Edvâr ve'l-ülûf* adlarıyla zikredilen eserin esas konusu astrolojidir. 12. *Kitâbü't-Tabâ'i 'i'l-kebîr*. Zamanımıza ulaşmayan eserin beş bölümden oluştuğu İbnü'n-Nedîm'den öğrenilmektedir (*el-Fihrist*, s. 387). 13. *Kitâbü's-Sehmeyn ve a'mârî'l-mülûk ve'd-düvel*. Hükümdarlarla devletlerin hayat ve talihleriyle ilgili olduğu bilinen kitap günümüze ulaşmamıştır. 14. *Kitâbü Zâ'ircât ve'l-intihâ'ât ve'l-memerrât*. Hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan eser astroloji tarihiyle ilgili olmalıdır. 15. *Kitâbü İktirâni'n-naḥseyn fî bürci's-Seraḥân*. Adından, Yengeç burcu içinde Satürn ve Mars kavuşumunun zararlı etkilerinden bahsettiği anlaşılan bir eserdir. 16. *Kitâbü's-Şuver ve'l-ḥükmi 'aleyhâ*. Arapça'sı ele geçmemiştir; fakat *De ascensionibus imaginum* adlı kitabın bu eserin Latince tercümesi olduğu sanılmaktadır. 17. *Zicü'l-hezârât*. Altmıştan fazla bölüm içerdiği bilinen eser 840-860 yılları arasında yazılmıştır. 18. *Kitâbü'l-Mizâcât*. Sicizî'nin özetlediği *Kitâbü Mizâcâtî'l-kevâkib* ile aynı eser olması muhtemel olup gezegenlerin birbirleriyle ilişkilerine dairdir. 19. *Kitâbü'l-Envâ'*. Yıldız takvimiyle ilgili olmalıdır. 20. *Kitâbü'l-Mesâ'il*. İbnü'n-Nedîm bu ese-

ri bir özet olarak tanımlar; *Kitâbü'l-Kâmil* ile aynı eser olması muhtemeldir. 21. *Kitâbü'l-Mevâlidî'l-kebir*. İbnü'n-Nedîm'e göre Ebû Ma'şer bu eserini tamamlamamıştır (a.g.e., s. 386). 22. *Kitâbü'l-Kâmil* (*Kitâbü'l-Mesâ'il*). İbnü'n-Nedîm'e göre müellif tamamlamadığı bu esere "el-Kâmil" veya "el-Mesâ'il" adını verecekti. İbnü'l-Kiftî ise bunu *el-Kâmil ve's-şâmil* adıyla zikretmektedir. 23. *Kitâbü'l-Cemhere*. İbnü'n-Nedîm, bu kitabın astroloji hakkında yaygın telakkilerin derlemesinden ibaret olduğunu söyler. Bu durumda eserin *Kitâbü Aşli'l-uşûl*'ün ikinci kısmının özgün şekli olduğu düşünülebilir. 24. *Kitâbü Hey'e-ti'l-felek ve'htilâfi tulû'ihî*. İbnü'n-Nedîm'den eserin beş fasıl üzerine düzenlenmiş olduğu öğrenilmektedir. 25. *Kitâbü Tefsîri'l-menâmât mine'n-nücûm*. Adından, astrolojinin verilerine göre rüya tabiri yapan bir eser olduğu anlaşılmaktadır. 26. *Kitâbü'l-Emtâr ve'r-riyâh ve tağayyüri'l-ehviye*. Eserin ilk kısmı hava değişimleri, rüzgâr ve yağmurlarla ilgili olan meteorolojik astrolojiye, ikinci kısmı ise maddelerin değerleriyle ilgili olan paha astrolojisine dairdir. Bu kitaba, Ebû Ma'şer'in 5 Mart 832'de Nişâbur'da baktığı yıldız falının yorumu da eklenmiştir. 27. *Kitâbü Tebâ'i'i'l-büldân ve tevellüdi'r-riyâh*. Ebû Ma'şer bu çalışmasında muhtemelen, dünyanın değişik bölgelerinin aynı gökyüzünün altında bulunmalarına rağmen neden aynı zamanda farklı meteorolojik olaylara mâruz kaldıkları konusunda astrolojik açıdan incelemiştir. 28. *Kitâbü'l-Meyl fi tahvîli sini'l-mevâlid*. Eserde aynı zamanda doğmuş birçok canlı arasındaki farklar incelenmiş olmalıdır. 29. *Kitâbü fi büyüti'l-ibâdât*. Sâbiiler'in garip gezegen mâbedlerini tanır. *Kitâbü'l-Ülûf* ile aynı eser olduğu sanılmaktadır. 30. *Kitâbü İhtilâfi'z-zîcât*. Bu çalışmanın bazı bölümleri, David Pingree tarafından *The Thousands of Abû Ma'shar*'da (bk. bibl.) ele alınmıştır. 31. *Kitâbü Aşkâmî'l-mevâlid*. Bu eserin Ebû Ma'şer tarafından iki defa yazıldığı anlaşılmaktadır. İkinci eser, *el-Câmi'u's-Şahî*'nin üçüncü kısmında Sicî tarafından özetlenmiştir. 32. *Kitâbü Kıranâtî'l-kevâkib fi'l-bürûci'l-işnâ aşer*. Farsça'ya da çevrilmiş olan eserde burçların her biri içindeki gezegen tertiplerinin etkileşimleri ele alınmıştır. 33. *Kitâbü'l-İhtiyârât alâ menâzili'l-şamer*. Ayın menzillerinden hareketle bir felâketi önlemek veya başarıyla sonuçlanması arzulan bir teşebbüse girişmek için uygun zaman araştırmayı, geleceğin uğurlu veya uğursuz

özelliğini tesbit etmeyi (ihtiyârât, heme-roloji) konu alan bu eserden başka İbnü'l-Kiftî bir de *el-İhtiyârât* adlı eserden söz etmektedir.

Bunların dışında kaynaklarda Ebû Ma'şer'in şu eserleri de zikredilmektedir: *Kitâbü'l-Kavâtî' ale'l-heylâcât*, *Kitâbü Zîci'l-kırânât ve'l-ihtirâfât*, *Kitâbü'l-Evkât*, *Kitâbü'l-Evkât alâ işnâ aşeriyyeti'l-kevâkib* (*Kitâbü'l-Evkât* ile aynı eser olması kuvvetle muhtemeldir), *Kitâbü'l-Kedhudâ ve Kitâbü'l-Heylâc* (İbnü'l-Kiftî bu iki eseri *Kitâbü'l-Heylâc ve'l-kedhudâ* şeklinde tek kitap olarak zikretmektedir).

Ayın konumuyla ilgili *Flores de electionibus* ve *De electionibus lunae* adlı Latince kitapların asıllarının da Ebû Ma'şer'e ait olduğu ileri sürülmektedir. Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de onun adına kayıtlı *Ma'kâle fi'l-a'dâdi'l-mütehabbe ve havâşşihâ* adlı beş varaklık risâlede meşhur Faslı mutasavvıf ve âlim İbnü'l-Bennâ'nın (ö. 721/1321) adından söz edilmesi, mevcut metnin ona aidiyetini imkânsız kılmakla birlikte bunun kendisine ait bir eserden alınmış parçanın yeniden kaleme alınmış bir versiyonu olması da muhtemeldir. Bu risâle Zeina Matar ve Oliver Kahl tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir ("A Treatise on the Amicable Numbers 220 and 284 Attributed to Abû Ma'shar al-Balkhî", *JSS*, XXIV/2 [1990], s. 233-243).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ma'şer el-Belhî, *el-Medhalû'l-kebir* (tıpkıbasım nşr. Fuat Sezgin, Frankfurt 1405/1985, s. 33; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 386-387; Sâid el-Endelüsî, *Tabakâtü'l-ümem*, s. 65-66; İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-ulemâ*, s. 106-108; Suter, *Die Mathematiker*, s. 28-30; a.m.f., "Ebû Ma'şer", *IA*, IV, 36; Brockelmann, *GAL*, I, 250-251; *Suppl.*, I, 394-396; J. Vernet, *Problemas bibliográficos en torno a Albumasar*, Barcelona 1952; Sarton, *Introduction*, I, 568-569; R. Lerner, *Abû Ma'shar and Latin Aristotelianism in the Twelfth Century*, Beirut 1962; D. Pingree, *The Thousands of Abû Ma'shar*, London 1968; a.m.f., *Abû Ma'shar: De revolutionibus natiuitatum*, Leipzig 1968; a.m.f., "Abû Ma'shar", *DSB*, I, 32-39; a.m.f., "Abû Ma'shar Balkî", *Elr.*, I, 337-340; Sezgin, *GAS*, V, 274-275; VI, 156-157; VII, 139-151, 328-329; Ulmann, *Die Natur und Geheimwissenschaften*, s. 316-325; Julius Lippeit, "Abû Ma'shar's Kitâb al-Ulûf", *WZKM*, IX (1895), s. 351-358; L. Thorndike, "Albumasar in Sadan", *ISIS*, sy. 45 (1954), s. 22-32; H. Hermelin, "Datierung des 'Liber introductorius' von Abumasar (Kitâb al-Mudhal al-Kabir von Abû Ma'shar)", *Sudhoffo Archiv*, sy. 46, München 1962, s. 264-265; J. C. Vadet, "Une défense de l'astrologie dans le madhal d'Abû Ma'shar al-Balkhî", *Annales Islamologiques*, V, Cairo 1963, s. 130-180; J. M. Millás, "Abû Ma'shar al-Balkhî", *EI²* (İng.), I, 139-140.



EBÛ MA'ŞER es-SİNDÎ

(أبو معشر السندی)

Ebû Ma'şer Necîb b. Abdirrahmân es-Sindî el-Medenî (ö. 170/787)

Megâzî müellifi ve muhaddis.

Menşei hakkında kaynaklarda çeşitli rivayetler zikredilir. Aslen Hindistanlı olduğu ve Sindî lakabını bu sebeple aldığı sanılmakta, Arapça'yı iyi telaffuz edemeyişi de buna bağlanmaktadır. Bir rivayete göre ise aslen Yemenlidir. Yezîd b. Mühelleb Yemâme ve Bahreyn'de Hâricî isyanlarını bastırdığı sırada esir alınmış, Mahzûm kabilesinden bir kadın veya Halife Mansûr'un kızı kendisini satın alarak âzat etmiştir. Torunu Hüseyin b. Muhammed'in bildirdiğine göre önceleri adı Abdurrahman b. Velîd b. Hilâl iken esir edilerek Medine'de satıldığı sırada onu Esedoğulları'ndan biri almış ve adını Necîb olarak değiştirmiştir. Daha sonra Ümmü Müsâ b. Mehdî tarafından satın alınıp âzat edilmiş ve böylece mirası Hâşimoğulları'na kalmıştır. Öte yandan onun Hanzale b. Mâlik oğullarından olduğu da belirtilmektedir. Fakat ailesi Hâşimoğulları'nın âzatlısı olarak anılmayı kendi soyuna tercih etmiştir. Ayrıca aslen Himyerli bir aileden geldiği ve hicrî 100 (718) yılında ölen ve sahâbî olduğu rivayet edilen Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf'i gördüğü de söylenir. Ebû Misher Ebû Ma'şer'in siyahî olduğunu iddia etmişse de oğlu Muhammed beyaz ırktan geldiğini belirtmiştir.

Başta Abbâsî Halifesi Mehdî olmak üzere ilmî yönden pek çok kişinin dikkatini çeken Ebû Ma'şer'in okuma yazma bilmediği Yahyâ b. Maîn tarafından belirtilmektedir. Onun bu ilmî seviyesini, katıldığı meclislerde güçlü hâfızası sayesinde elde ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim önceleri basit bir terzi iken megâzî haberlerini nasıl ezberlediği oğluna sorulduğu zaman oğlu Muhammed, babasının ilim tahsil ettiği hocasının meclislerine pek çok tâbiî katıldığını, bunların megâzî konularını kendi aralarında müzakere ederken onun bu haberleri ezberlediğini söylemiştir.

Halife Mehdî 160 (776-77) yılında Ebû Ma'şer'i Medine'den alıp Bağdat'a götürmüş ve kendisine 1000 dinar vererek yanında bulunmasını ve çevresindekilere ilim öğretmesini istemiştir. Ha-